

Autor: dr Artur Wejkszner

ZAGROŻENIE FUNDAMENTALIZMEM ISLAMSKIM W EUROPIE

Po zakończeniu zimnej wojny zmniejszyło się ryzyko wybuchu konfliktu międzypaństwowego w Europie. W kolejnych latach dramatycznie rośnie poczucie braku bezpieczeństwa, zarówno indywidualnego jak i zbiorowego, co miało ścisły związek ze wzrostem roli zagrożeń asymetrycznych.

W najbardziej fundamentalnym rozumieniu pojęcie „zagrożenia asymetryczne” kojarzyć należy z zagrożeniami związanymi z dysfunkcyjną aktywnością podmiotów niepaństwowych. Najczęściej przywoływany jest w tym kontekście casus zagrożenia terrorystycznego. Oprócz tego wskazać należy na zagrożenia związane z funkcjonowaniem międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Zauważyć wypada przenikanie się tych dwóch sfer, co synergicznie wpływa na wzrost stopnia zagrożenia bezpieczeństwa współczesnych państw.

Aktywność ugrupowań terrorystycznych w na przełomie XX i XXI wieku skłaniać może do konstatacji, iż główną płaszczyzną aksjologiczną, do której odwołują się współcześni terroryści jest płaszczyzna religijna. Z uwagi na *modus operandi* oraz cele wyartykułowane przez religijne środowiska radykalne największe zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego wiąże się aktualnie z aktywnością terrorystów islamskich.

Współczesny islamizm ma różne oblicza. Najczęściej kojarzony bywa z radykalnym salafizmem (np. dżihadyzmem), co

Nr 49 / 2011
15'02'11

INSTYTUT ZACHODNI
im. Zygmunta
Wojciechowskiego
Instytut Naukowo-Badawczy,
Poznań

Redakcja:
Joanna Dobrowolska-Polak
(redaktor naczelna),
Marta Götz,
Piotr Cichocki

uznać należy za nadużycie wynikające z niewiedzy lub islamofobii. W literaturze przedmiotu używanych jest wiele terminów przybliżających w mniejszym lub większym stopniu odpowiedź na pytanie o jego istotę. Badacze problematyki wskazują np. na fundamentalizm islamski, islam polityczny czy radykalny islam, abstrahując często od głębszego wytłumaczenia tych pojęć. Wielu autorów, m.in. Daniel Pipes, uważa, iż islamizm jest kolejnym przykładem manifestacji radykalnych utopijnych ideologii czego w szczególności Europa doświadczała już w wieku XX. Ta generalizacja nie jest jednak uzasadniona. Poprzez termin „islamizm” (lub jego synonim w postaci „islamskiego aktywizmu”¹) należy rozumieć bowiem islamski ruch polityczny, którego członkowie głoszą określony zespół poglądów dotyczących relacji społeczno-politycznych w społeczeństwach muzułmańskich oraz promują określone sposoby wprowadzenia ich w życie (niekoniecznie w oparciu o użycie przemocy). Radykalne grupy islamistyczne, w tym grupy dżihadystów stanowią jedynie niewielką część całego spektrum islamskiego aktywizmu we współczesnym świecie. Duża część ugrupowań islamistycznych, działających w ramach tzw. nurtu salafickiego walczy z lokalnymi świeckimi reżimami w państwach muzułmańskich o zmianę ustroju społeczno-politycznego i wprowadzenie w życie reguł prawa islamskiego, najczęściej środkami pokojowymi. Ruch odrodzenia islamu, a więc tzw. ruch salaficki jest zróżnicowany wewnątrz. Zdecydowanie dominują w nim grupy zorientowane na pokojowe realizowanie swych planów polityczno-religijnych.

Radykalne środowiska islamistyczne stanowią poważne wyzwanie dla Unii Europejskiej sensu *largo* i rządów poszczególnych państw członkowskich sensu *stricto*. Wyzwanie to związane jest z istnieniem kilku istotnych płaszczyzn funkcjonowania islamistycznych środowisk w Europie. Wśród nich warto zwrócić uwagę na pięć podstawowych.

¹ Por. Thomas Hegghammer, *Global Jihadism after the Iraq War*, "Middle East Journal" Vol. 60, No. 1, Winter 2006, s. 11.

1. Działalność propagandowo-indoktrynacyjna.
2. Aktywizm islamistyczny.
3. Kryminalizacja aktywności islamistycznej.
4. Rekrutacja członków komórek terrorystycznych.
5. Aktywność terrorystyczna.

Działalność propagandowo-indoktrynacyjna związana jest z promocją określonego światopoglądu przez środowiska islamistyczne. Mając na uwadze wskazane wyżej szerokie spektrum poglądów promowanych w ramach tzw. ruchu odnowy islamu warto skupić się (z uwagi na wysoki poziom zagrożenia ze strony tej grupy radykalnej) na aktywności środowisk dżihadystycznych. Współczesna działalność propagandowa podejmowana przez powyższą grupę kojarzona jest z tzw. e-dżihadem. Jej wyróżnikiem jest wykorzystywanie kanałów elektronicznych, dzięki którym dżihadyści mają możliwość efektywnego dotarcia ze swymi poglądami do szerokiej rzeszy muzułmanów w Europie (i rzecz jasna poza nią). Znaczenie tego typu działań wiąże się ściśle ze najistotniejszymi funkcjami ideologii dżihadystycznej, o których wspominał m.in. A. Moghadam (chodzi w tym wypadku o funkcje: wyjaśniającą, diagnostyczną, tworzenia tożsamości grupowej i wskazywania konkretnych sposobów działania). Generalizacje dotyczące tego sposobu funkcjonowania islamistów są niezmiernie trudne. Istnieje bowiem spora grupa ideologów dżihadyzmu (William McCants w swoim „Atlasie ideologów dżihadystycznych” wspomina o ok. 80 z nich), która z roku na rok poszerza się o nowe osoby mające coraz większe wpływy także w Europie. W ostatnich kilku latach wielką popularność zwłaszcza wśród islamistów posługujących się językiem angielskim zdobył urodzony w USA Anwar al-Awlaki (kojarzony z Al-Kaidą na Półwyspie Arabskim).

Aktywizm islamistyczny wiąże się ściśle z wykorzystywaniem swobód religijnych czy politycznych do działalności mającej na celu wzbudzenie postaw antyzachodnich, antyliberalnych, antydemokratycznych, antychrześcijańskich,

a więc negujących w istocie cywilizacyjny dorobek społeczeństw europejskich. Prym w takiej działalności wiodły i wiodą niektóre meczety w państwach zachodnich. Wśród nich wyróżnić należy, z uwagi na proterrorystyczną aktywność imamów meczety w: Wielkiej Brytanii (*North London Central*), Włoszech, Francji, Niemczech i Hiszpanii. Część z nich została już zamknięta. Niektórzy z imamów (np. Abu Katada w Wielkiej Brytanii) postawieni zostali przed wymiarem sprawiedliwości.

Kryminalizacja aktywności islamistycznej związana jest ze świadomym naruszeniem prawa w celu zdobycia korzyści materialnych, które przeznaczone są później na działalność terrorystyczną. Można w związku z tym wspomnieć o partycypacji niektórych grup islamistów w biznesie narkotykowym rozwijanym w Europie przez międzynarodowe organizacje przestępcze. Jednym z regionów spenetrowanym przez środowiska islamistyczne, będącym zarazem miejscem przerzutu kontrabandy są Bałkany (w tym zwłaszcza Bośnia – Hercegowina).

Rekrutacja członków komórek terrorystycznych rozwijana była w Europie już od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Na przestrzeni ostatnich dwóch dekad zmieniła się w znaczący sposób technika rekrutacji oraz audytorium, do którego rekruterzy mają zamiar dotrzeć. Badacze amerykańscy i europejscy (m.in. Scot Gerwehr, Sara Daly czy Peter R. Neumann) odtworzyli wiele modeli rekrutacyjnych wykorzystywanych w środowisku islamistycznym w ostatnich latach. Do najpopularniejszych należały: sieciowy, tunelowy czy infekcyjny. Dobór instrumentów i adresaci praktyk rekrutacyjnych zmieniali się wraz z ewolucją środowiska społecznego, w którym przyszło działać rekruterom. W kontradykcji do okresu lat dziewięćdziesiątych, przede wszystkim z uwagi na antyterrorystyczną działalność państw europejskich, aktualnie działania rekrutacyjne są utajnione. Większe znaczenie przypisuje się obecnie w tym względzie kanałom elektronicznym, co przy wykorzystaniu przez radykałów

instrumentów szyfrujących korespondencję wybitnie utrudnia monitoring ich zachowań.

Największe ryzyko i wyzwanie związane z aktywnością islamistyczną w Europie wiąże się jednak z działalnością terrorystyczną podejmowaną przez relatywnie wąskie grono osób z najbardziej radykalnych środowisk muzułmańskich. Duża część europejskich kadr sieci terrorystycznych jest pochodzenia algierskiego, ale także egipskiego, tunezyjskiego, libijskiego i marokańskiego. Są to zazwyczaj potomkowie (w pierwszym lub drugim pokoleniu) imigrantów, którzy przybyli do Europy za chlebem². Niewielką część członków sieci stanowią konwertyci i inna ludność napływowa wyznająca islam³. Według R. Gunaratny, który opiera swe przybliżenia na danych agencji wywiadowczych, przybliżona łączna liczba osób, wchodzących w skład sieci terrorystycznych w Europie ok. 2002 r. oscylowała wokół liczby 500. Do dnia dzisiejszego nie zmieniła się ona w sposób radykalny. Sieci te nakładają się w ograniczonym wymiarze na sieci organizacji przestępczych w Europie, przede wszystkim z uwagi na konieczność akumulacji przez terrorystów środków finansowych na swoją działalność oraz zapewnienia operacyjnych możliwości funkcjonowania poszczególnym członkom grupy (np. zdobycia fałszywych dokumentów tożsamości, przerzutu nowych członków sieci do Europy itp.).

Wiele komórek terrorystycznych znaczącą część okresu swego istnienia przeżywa w formie nieaktywnej. Jej członkowie uaktywniają się jedynie w momencie wcześniej zaplanowanym, tylko po to aby przeprowadzić akcję terrorystyczną. Brak aktywności członków takiej komórki utrudnić może znacząco jej wykrycie przez służby antyterrorystyczne. Co więcej, z uwagi na znaczącą autonomię wspomnianych wyżej sieci,

² W jednym z raportów Europolu (*TE-SAT 2008 – EU Terrorism Situation and Trend Report*, Europol, April 2008, cyt. za: T. Renard: *Europol Reveals Trends in Jihadi Terrorism in Europe*, „Terrorism Monitor” Vol. VI, Issue 9, 1 May 2008, s. 3 – 6) podkreślono, że pojawienie się nowego pokolenia dżihadystów jest skutkiem zastosowania nowych technik propagandowo-rekrutacyjnych.

³ R. Gunaratna, *Inside al Qaeda. Global Network of Terror*, Berkley Books, New York 2003, s. 153 – 154.

a także istnienie w nich nie tylko komórek terrorystycznych, ale także koordynacyjnych i wspomagających radykalną aktywność stawia przed państwami zachodnimi dodatkowe wyzwania. Wreszcie warto zauważyć (mając na uwadze wskazany na powyższym rysunku tzw. cykl życia terrorysty), iż podjęcie aktywności terrorystycznej jest możliwe właściwe w każdym momencie, w którym dany radykał uzna to za konieczne (jest to prawdopodobne nawet wówczas jeśli nie działa w ramach żadnej zorganizowanej struktury – w tym wypadku chodzi o tzw. terrorizm indywidualny). Przykładem może być w tym wypadku choćby zamach w Sztokholmie z grudnia 2010 r.

Tendencje demograficzne (w tym zwłaszcza ujemny przyrost naturalny) w krajach członkowskich Unii Europejskiej są niepokojące. Wedle danych najważniejszych instytucji międzynarodowych monitorujących trendy w tym obszarze w okresie najbliższych dwóch, trzech dekad spadnie (prawdopodobnie poza wyjątkiem Francji) liczba obywateli w pozostałych krajach europejskich. Te negatywne tendencje nie są jednak charakterystyczne dla społeczności muzułmańskiej. Po wtóre – otwarcie krajów UE na imigrację ekonomiczną stwarza i będzie stwarzać wysokie ryzyko pojawienia się imigrantów (także z krajów muzułmańskich), którzy ze względu na różnice kulturowo-cywilizacyjne nie będą poddawali się procesom asymilacji. Państwa członkowskie UE w kontekście zmian demograficznych oczekiwanych w okresie kilku kolejnych dekad będą jednak, zwłaszcza ze względów gospodarczych, uzależnione od napływu taniej siły roboczej. Należy zatem w sposób immanentny monitorować napływ imigrantów z krajów rozwijających się, mając na uwadze nie tylko środowiska ekstremistyczne, ale także różnego rodzaju instytucje społeczne (np. fundacje charytatywne itp.), mogące być centrum szkodliwej dla bezpieczeństwa poszczególnych państw aktywności. Po trzecie – zauważyć należy wreszcie nowe rodzaje zagrożeń, które są pochodną rewolucji technologicznej obserwowanej w ostatnich dwóch dekadach. W kontekście zagrożenia

islamistycznego warto zwrócić uwagę na tzw. e-dżihad. Chodzi w tym wypadku nie tylko i nie wyłącznie o tzw. zagrożenie infoterrorystyczne, ale w istocie także o działania, które nie wiążą się bezpośrednio z łamaniem prawa, ale które do takowego działania mogą prowadzić.

ANEKSY

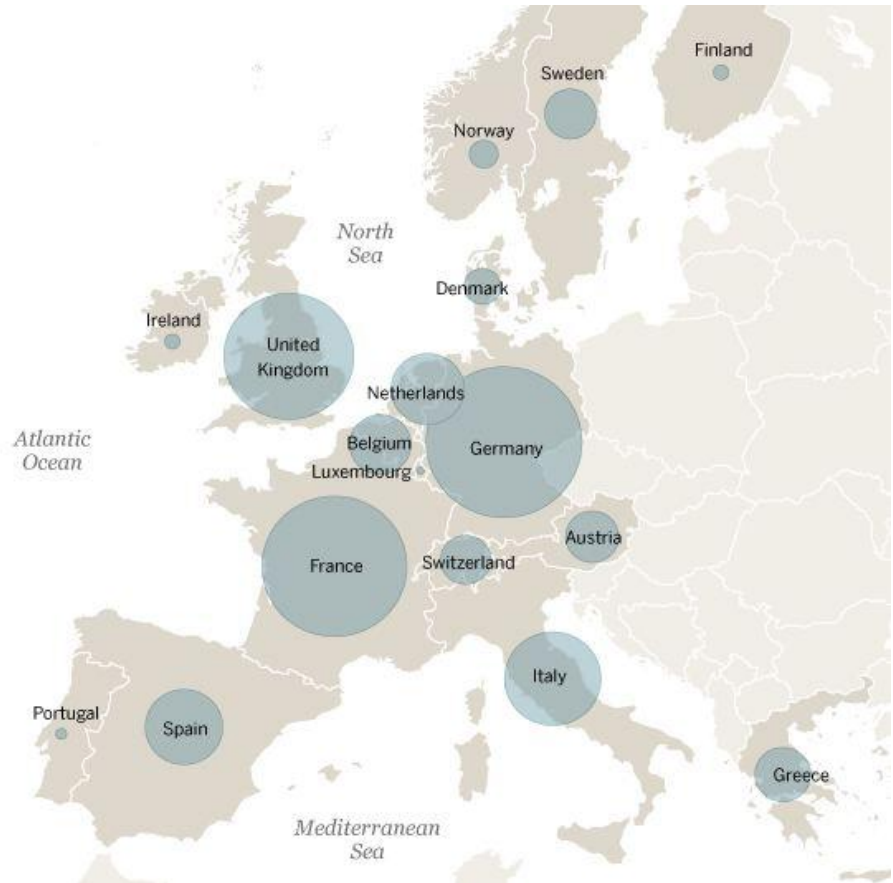
Tabela. Liczba muzułmanów w Europie (szacunek na 2010 r.)

	Szacunkowa liczba muzułmanów w 2010 r.	Muzułmanie jako procent populacji
Austria	475 000	5,7 %
Belgia	638 000	6,0 %
Dania	226 000	4,1 %
Finlandia	42 000	0,8 %
Francja	3 574 000	5,7 %
Niemcy	4 119 000	5,0%
Grecja	527 000	4,7 %
Irlandia	43 000	0,9 %
Włochy	1 583 000	2,6 %
Luksemburg	13 000	2,7 %
Holandia	914 000	5,5 %
Norwegia	144 000	3,0 %
Portugalia	22 000	0,2 %
Hiszpania	1 021 000	2,3 %
Szwecja	451 000	4,9 %
Szwajcaria	433 000	5,7 %
Wielka Brytania	2 869 000	4,6 %
Polska	30 000	0,1 %
	17 124 000	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Muslim Networks and Movements in Western Europe, Analysis*. The Pew Forum on Religion and Public Life, 15 September 2010.

Rys. Rozmieszczenie muzułmanów w Europie (stan na 2010 r.)

Źródło: PEW Research Center Forum on Religion & Public Life, Forthcoming Pew Forum Report, 2010.

INSTYTUT ZACHODNI
im. Zygmunta
Wojciechowskiego
Instytut Naukowo-Badawczy,
Poznań

ul. Mostowa 27 A,
61-854 Poznań,
tel. 061/852 76 91,
fax 061/852 49 05,
e-mail: izpozpl@iz.poznan.pl,
www.iz.poznan.pl

CZASOPISMA INSTYTUTU ZACHODNIEGO:

- „Przegląd Zachodni”
- „WeltTrends. Zeitschrift für internationale Politik”
- „Siedlisko. Dziedzictwo kulturowe i tożsamość społeczności na Ziemiach Zachodnich i Północnych”
- „Biuletyn Instytutu Zachodniego”

WYDAWNICTWO INSTYTUTU ZACHODNIEGO:

- M. Tomczak, Ewolucja terroryzmu. Sprawcy – metody – finanse, Poznań 2010;
- P. Eberhardt, Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939-1950), Poznań 2010;
- Moje Niemcy – moi Niemcy. Odpominania polskie, red. H. Orłowski, Poznań 2009;
- K. Malinowski, Przemiany niemieckiej polityki bezpieczeństwa 1990-2005, Poznań 2009;
- T. Budnikowski, Bezrobocie wyzwaniem współczesności, Poznań 2009;
- M. Goetz, Atrakcyjność klastra dla lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych, Poznań 2009;
- M. Rutowska, Lager Głowna. Niemiecki obóz przesiedleńczy na Główniej w Poznaniu dla ludności polskiej (1939-1940), Poznań 2009;
- Transformacja w Polsce i Niemczech Wschodnich. Próba bilansu, red. A. Sakson, Poznań 2009;
- Ślązacy, Kaszubi, Mazurzy i Warmiacy – między polskością a niemieckością, red. A. Sakson, Poznań 2008;
- B. Koszel, Polska i Niemcy w Unii Europejskiej. Pola konfliktów i płaszczyzny współpracy, Poznań 2008;
- B. Koszel, „Nowe otwarcie”? Stosunki polsko-niemieckie w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007-2009) „Zeszyty Instytutu Zachodniego”: nr 57/2009;
- M. Wagińska-Marzec, Konflikt wokół Widocznego Znak w świetle prasy polskiej, „Zeszyty Instytutu Zachodniego”: nr 56/2009;
- Z. Mazur, Widoczny Znak (2005-2009), „Zeszyty Instytutu Zachodniego”: nr 55/2009;
- P. Cichocki, Wybrane problemy badań nad tożsamością europejską, „Zeszyty Instytutu Zachodniego” nr 53/2009;
- B. Koszel, Integracja Turcji z Unią Europejską z perspektywy RFN, „Zeszyty Instytutu Zachodniego” nr 52/2009;
- I. Romiszewska, Banki niemieckie w Unii Europejskiej, „Zeszyty Instytutu Zachodniego”: nr 51/2009.

